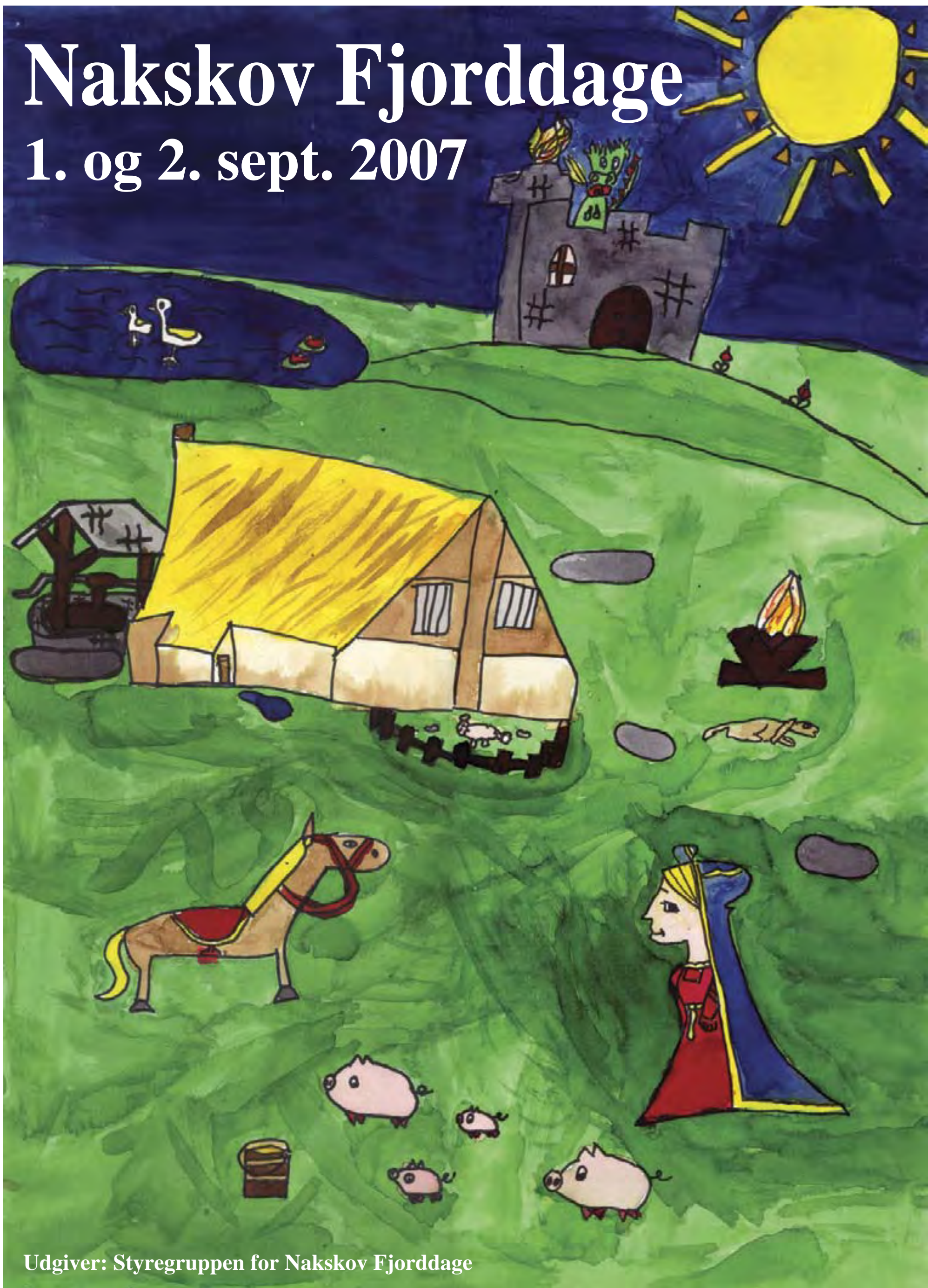

Nakskov Fjorddage

1. og 2. sept. 2007

Middelalderen

Få tider har som middelalderen sat sig sine spor i vores samtid. Ikke kun de godt 2400 kirker og de 1000-1500 voldsteder fra middelalderen, men også åndeligt og mentalt lever vi i dag med levn fra middelalderen. F.eks. spises der hver jul pebernødder, brunkager og honninghjerter samt mange andre lækre retter, der alle har deres oprindelse tilbage i middelalderen. Alt fra vores kristne religion til det, at vi fortæller vore børn, at de ikke må sutte på kniven, har sine fælles rødder tilbage til – middelalderen!

Middelalderen defineres med en usikker starttid til omkring 1050 til 1536. Egentlig burde man måske definere den danske middelalder som den periode, hvor Danmark var et katolsk land, og dermed sætte dens start til omkring 980, et årstal der traditionelt hører til vikingetiden, og slutningen, som i dag, til reformationen i 1536.

Men hvorfor kalder vi den for middelalderen?

Det skyldes primært tiden umiddelbart efter middelalderen. Renæssancen ville gerne fremstå som en lysende og oplyst tid. En af de bedste måder at gøre det på, var ved at få fortiden til at fremstå som en mørk og ubetydelig periode.

Renæssancens fortalere, der selv valgte at døbe deres samtid, anså perioden fra omkring 600 til 1400 for en ubetydelig periode, der blot lå mellem den klassiske periode og dennes genfødsel – renæssancen, som jo netop betyder genfødsel.

Denne mellemliggende tid forsøgte man at gøre ubetydelig

ved ikke at navngive den, man kaldte den for mellemtiden, et "ikke navn", der med tiden blev til navnet for netop denne tid. På fransk og engelsk stavet lidt forskelligt men det samme ord: Medieval, tysk: Mittelalter, svensk: Mitteltiden og selvfølgelig på dansk middelalderen, alt sammen ord, som betyder tiden imellem. For selv at fremstå lys blev det selvfølgelig, allerede i renæssancen, til den "mørke middelalder". Den fik dog også andre og absolut lige så lidet flatterende navne oftest overleveret på engelsk f.eks.: "the dark ages", "the muddy ages" og "the rusty ages".

Kristendommen

Religionen var i middelalderen alfa og omega. Den var der, når barnet blev undfanget, født, voksede op, blev gift og i sidste ende døde. Troen var ikke rettet ene og alene på Gud og Jesus. I middelalderen var landet katolsk, hvilket bl.a. betyder, at man anså helgenerne som talerør til Gud. De kunne bringe bønner videre til himlen og formidle dem til den almægtige Gud. Der fandtes helgener for rigtig mange områder, f.eks. dem man bad til, når man havde tandpine, ønskede en god handel, skulle føde, rejse og mange andre områder. Det var ligeledes i religionen, man søgte støtte, trøst og svar i forbindelse

Skibsfart har altid spillet en stor rolle i Nakskov

med de knuder, som livet altid har givet. Hver en handling var præget af den religiøse tanke. Nok blev rigtig mange borgerlig gift, men alle ville have den kirkelige velsignelse. Mange gjorde gode gerninger af lyst, men ikke mindst for egen sjæls skyld. F.eks. var en donation til en tigger lige så meget for givers egen sjæl som for at kunne hjælpe den enkelte. En god donation ville nemlig kunne give en kortere tid i skærsilden. Ved døden var det vigtigt, at man nåede at få den sidste syndsforladelse. Så var man klar til rejsen til skærsilden, hvor alle mennesker blev straffet for deres synder. Når man havde lidt længe nok, kom man i himlen til glæde og lykke - eller helvede til evig pinsel.

De ældste byer

Mange af vore nuværende byer anlægges i jernalderen, vikinge-

tiden og begyndelsen af middelalderen. Nakskov er så vidt vides en rigtig middelalderby. Byen opstår som fiskeleje i 1100-årene ved skoven på nakken – en pynt eller halvø, heraf navnet. Allerede i Valdemars Jordebog, en liste over kongens besiddelser, fra o 1230 nævnes byen som købstad og under navnet Nacascogh og i 1266 udstedes de første bevarede købstadsprivilegier af Erik Klipping. Nakken var omgivet af vand til 3 sider, så byen var nem at forsvare mod plyndrende fjender. Syd for byen var og er der fortsat en sejlrende, skabt af en smeltevandsflod fra istiden, så selv store skibe kunne anløbe byen. Byens købmænd og handlende blev ganske velhavende af en omfattende handel med landbrugsprodukter og varer fra omverdenen, så sidst i middelalderen regnes Nakskov for én af Danmarks 10 rigeste byer.

Middelalderens hjulpløj

Landbolivet

Landbruget var Danmarks vigtigste økonomiske faktor. Kvæg og korn var nogle af landets vigtigste eksportprodukter. Langt de fleste bønder var selvejere. Først efter middelalderen bliver det egentlige hoveri indført. Det skete, at en bonde valgte at sælge sin jord og tjene under en herremand, men han ejede ikke bonden og dennes familie som nærmest er tilfældet senere. Dette skete som regel kun, når bonden ikke havde andre muligheder for at brødføde sin familie. Samfundet på landet var koncentreret omkring landsbyen og det fællesskab, der herskede der. Bønderne havde hver deres jord, men dyrkede det gerne i en form for fællesskab. Teknologisk udviklede landbruget sig i middelalderen. Arden blev afløst af hjulploven, forskellige vangedyrkningssystemer udvikledes, således at der altid var noget jord, der lå brak og dermed kunne samle kræfter til kommende års afgrøde. Landsbyens fællesskab var et både socialt og dyrkningsmæssigt fællesskab. Fællesskabet rummede også en lovgivning, de såkaldte "landslove". Mest kendt er Jyske Lov, men der fandtes lovgivninger for alle landsdele. Skånske lov, Fynske lov og Sjællandske lov.

På Lolland kom der en særlig tilføjelse til loven kaldet "Lollands Vilkår" der er fra 1446. Denne

tillægslov blev især vedtaget af adelen, kirken og kongen, for at regulere bøndernes gøren og laden. Der blev de fleste steder angivet faste bødestørrelser for forskellige forseelser. I loven stod eksempelvis, at ingen bonde måtte have mere end en hund (skal bøde for den skade hunden forvolder), at bonden skal have 30 humleplanter og 6 pære og æbletræer (bøde 3 mark) og der måtte ikke fiskes i anden mands vand (bøde 40 mark). "Hvis en lejedreng farer til fiske fra bonden han tjener er bøden 3 mark til jorddrotten (jordejeren) og 3 mark til kongen." Der var gode

penge at tjene ved sildefiskeri i høsten, så det var nødvendigt med lovgivning. Langt de fleste mennesker levede som nævnt på landet, men på mange områder var det byen, som tegnede riget.

Borgere, rådmænd og borgmestre

Bymure, palisader, volde og grave afgrænsede middelalderens købstæder fysisk, men det var noget helt andet, der skabte byen og gjorde den forskellig fra landsbyen og det omgivende land - nemlig de såkaldte købstadsprivilegier.

Disse privilegier bestod i fuld udstrækning af en birkeret, stadsret og et sæt vedtægter. Birkeretten gav indbyggerne ret til en egen domstol. Stadsretten indeholdt forskellige regler og bestemmelser omhandlende håndværk og handel, skatter, afgifter og tjenesteydelser til byen og byherren. Sidste del af købstadslovgivningen var et regelsæt, kaldet vedtægterne, vedtaget af byrådet. Disse kunne indeholde detaljerede regler for torve- og markedshandel, herunder mål og vægt, og for fremstilling af varer, især for fødevarer som øl og brød.

Byens styre

I det daglige skulle byens regler føres ud i livet, og der skulle ageres, hvis nogen overtrådte reglerne. Endelig skete det fra tid til anden, at der skulle ændres i reglerne. Derfor var der i en hvilken som helst købstad en række funktioner, der skulle dækkes af et embede og en eller flere mænd.

Bystyret var ganske hierarkisk opbygget. Øverst var byens herre, som oftest var kongen.

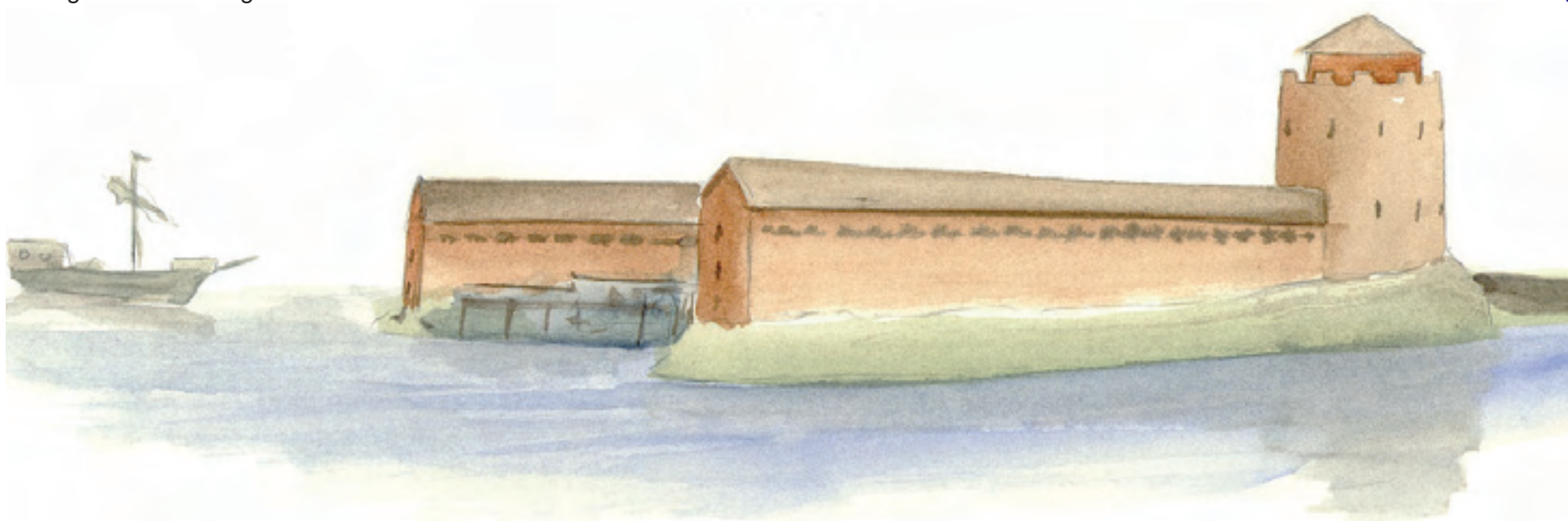
Dernæst var der byrådet, som var den daglige øverste magt i byen. Dette kunne bestå af et antal mænd, hvoraf mindst en blev valgt som borgmester (=borgernes mester).

Rytter og fodfolk.

Sildemarked.

Skibsværftet og borgen på Slotø, som vores tegner forestiller sig det har set ud.

Byrådet blev valgt af og blandt byens borgere. De forhandlinger og retshandlinger, der blev behandlet, blev skrevet ned i en protokol ved hvert byrådsmøde.

Bysvenden var en slags offentlig "stævningsmand" eller politimester. Bysvenden hentede både forbrydere og vidner til byens tingplads.

Under sig havde bysvenden vægtere, der i det daglige holdt ro og orden i byen og dermed fungerede som betjente. Disse, der let blev upopulære når de blandede sig i tumult eller lignende, havde behov for ekstra beskyttelse. Af den grund havde man normalt i stadsretten fastsat højere bøder for at slå på vagterne end for at slå på medborgere m.fl.

Bytinget blev normalt afholdt under åben himmel på en stor plads i byen. Begrundelsen for dette valg af lokalitet var, at flest mulige skulle kunne følge handlingerne. Alle, som var impliceret i en forhandling, sad på bænge eller på sten. Var der tale om en straffesag, blev den sigtede ofte anbragt på en speciel plads, der fra tid til anden kaldtes for en tyvesten.

Denne måde at afholde offentlige retshandlinger er kendt langt tilbage i tiden.

Kagen, stokken og sværdet

Strafudmålingen i middelalderens købstadslovgivning var ofte strengere end den, der fandtes på landet. Dette skyldtes, at mens der i landdistrikterne blev dømt efter de såkaldte landsdelslove, så blev der som tidligere nævnt dømt efter købstadslovgivningen i byerne. Denne var generelt strengere end landsdelslovgivningen.

Begrundelsen for dette var, at man forsøgte at beskytte byens borgere og måske især de handlende mod tyveri og lignende ved at give f.eks. tyve og forbrydere strengere straffe.

Handlen og søens folk

I byerne fandt man ofte mange forskellige håndværkere. Tømrere, snedkere, skibsbyggere, smede, skomagere, bronzestøbere, kammagere (lavede kamme og andet af ben), bartskeerere (datidens frisører) og mange andre fandtes i de større byer. Den største eller mest indflydelsesrige gruppe af handlende var købmændene. De handlede både lokalt, nationalt og internationalt. I Danmark gik den største del af eksporten til den tyske handels-sammenslutning Hansaen, men også England og de andre nordiske lande aftog en del varer. De varer man importerede, kom fra hele den kendte verden primært via Hansaen. På et velforsynet torv kunne man i middelalderen til tider købe appelsiner, mandler, spidskommen, peber, kanel, ingefær, nelliker og mange andre eksotiske varer. Det var naturligvis ofte dyrt, men dem, der havde råd, betalte gerne for at kunne sole sig i deres velstand. Tæt knyttet til købmændene var søfolkene. I middelalderen var der en beskeden gruppe af folk, der levede hele livet af at være søfolk. Begrebet erhvervsfisker fandtes ikke. Fiskeriet blev fortaget af bønder, der som en del af deres indtjeningsmuligheder fangede fisk. Især i august og september måned blev der fisket. Netop i disse to måneder var der så mange sild i de danske sunde og bæltter, at de kunne skovles op på land – bogstaveligt talt. Her blev de nedsaltet i slanke tønder og en stor del solgt til udlandet. De egentlige søfolk

var dem, der sejlede købmændenes varer mellem forskellige havne, og deres uddannelse var som stort set alle uddannelser i middelalderen en form for "mesterlære".

På Lolland foregik en del af sildehandlen på Albuen. Her etableredes omkring år 1367-70 et større sildemarked, eftersom at kongen i 1367 havde mistet rettighederne til sildemarkederne i Skanør og Falsterbo i det sydlige Skåne, dengang dansk.

Børnedødelighed og "Den blå syge"

Sygdom og død boede side om side i middelalderen. Den gennemsnitlige levetid var i middelalderen på omkring 40 - 45 år. Den lave gennemsnitslevetid skyldtes bl.a. den store børnedødelighed og det relativt hårde liv, man levede dengang. Mellem 30 og 50 % af børnene døde, inden de var blevet to år gamle.

En række af epidemier ramte landet i middelalderen. Den værste var "den blå syge", som ramte riget første gang i perioden 1349 til 1351. I dag kender vi den som "den sorte død" eller "pesten". Folkene i middelalderen kaldte den dog for "den blå syge". Dette skyldtes den farve, som byldeerne i sygdomsforløbet havde. Der var to forskellige former

for pest: blodpest og lungepest. Den første smittede via lopper som sprang fra dyr til mennesker og smittede gennem deres bid. Overlevede man de første 3 dage, havde man en rimelig chance for overlevelse; ca. 33-50 % døde af denne sygdom. Menneskene i middelalderen troede, at det var rotterne der bragte smitten og ikke de lopper, som levede på rotterne. Den værste pest var lungepesten der var luftbåren. Blev man smittet af den ville man inden for 3 dage begynde at bløde ud af alle kropsåbninger. Herefter døde man under kraftige smerter.

Dødeligheden her var på omkring 90 %.

Lollands middelalder

I dag kan man ikke køre 10 minutter på Lolland uden at støde på indtil flere levn fra middelalderen. F.eks. er der på øen 70 sogne. Alle med deres kirke og langt de fleste af disse er middelalderlige og bygget mellem år 1200 og år 1300. Siden er der bygget adskillige tilføjelser og udvidelser.

De mange landsbyer og de 5 købstæder markerer sig ligeledes som tydelige levn fra perioden. Nakskov var øens største by og øens erhvervsmæssigt stærkeste by. Maribo var dengang, i senmiddelalderen, centrum for kirkekulturen qua det mægtige Birgittinerkloster. Der var andre klostre på øen bl.a. i Nakskov, Halsted og i Nysted, men ingen var så mægtige som det i Maribo.

Lolland var en rig ø. Her fandtes noget af landets bedste jord, og

som et af de få steder i landet kunne man her dyrke hvede. Lolland og de sydlige 4/5 af Falster ligger nemlig lige under den klimatiske grænse for, hvor det er muligt, at dyrke den middelalderlige hvede.

Dette tiltrak selvfølgelig stormænd i form af adel, kirke og konge. Disse lå ofte i strid om herredømmet over forskellige jordområder. Ikke altid i krig, men ofte i juridiske tovtvæknings om jorden.

Disse stridigheder markerer sig stadig i dag, med de godt 40 voldsteder på øen fra middelalderen. Ikke alle voldsteder er samtidige, nogle

er indbyrdes ældre, andre yngre, men fælles for dem er, at de er bygget for at sikre sig magt.

Blandt de besøgsværdige voldsteder er: Ravensborg, Slotø, Eriksvolde, Lysemose, Havlykkegård.

Slotø er dog i sig selv markant forskellig idet der her er tale om et befæstet skibsværft. Anlagt af Kong hans i 1509-10 på det der dengang hed Æbelø og borgen hed Engelsborg. Her byggedes der i flere perioder krigsskibe til kronen og der blev bygget skibe på øen frem til omkring 1600. Tag ud i landskabet og se de smukke kirker, de spændende voldsteder eller gå en tur i købstæderne og oplev middelalderen blomstre den dag i dag.

Der skal rettes en stor tak til de mange deltagende arrangører i Fjorddage 2007, der alle lægger et stort arbejde i at lave et flot arrangement.

Vi ønsker alle arrangører og gæster gode oplevelser under Fjorddage 2007 – **Fjorddage Styregruppen**.

Desuden en stor tak til følgende, der har støttet Fjorddage økonomisk: Lolland Kommune - Grønne Partnerskaber - Sparekassen Lolland - Danske Bank - Nakskov Handelsstandsforening - Lolland Falsters og Langelands Købstæders Brandsocietets Fond - Lollandsfonden - Vestlollans Turistforening - Lollands Bank.